

UOT 159.9

Leyla Səfərbəyovna Dadaş-zadə
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin
Ümumi psixologiya kafedrasının müəllimi
<https://orcid.org/0000-0002-5107-2798>
E-mail: leyla_azizova81@mail.ru
[https://doi.org/10.69682/arti.2026.93\(5\).206-211](https://doi.org/10.69682/arti.2026.93(5).206-211)

DAVRANIŞ MƏDƏNİYYƏTİ ŞƏXSİYYƏTİN TƏŞƏKKÜLÜNÜN MÜHÜM TƏRƏFLƏRİNDƏN BİRİ KİMİ

Leyla Safarbeyovna Dadash-zade
lecturer at the department of the General psychology at
Azerbaijan State Pedagogical University

CULTURE OF BEHAVIOR AS ONE OF THE IMPORTANT ASPECTS OF PERSONALITY DEVELOPMENT

Лейла Сафарбековна Дадаш-заде
преподаватель кафедры Общей психологии
Азербайджанского Государственного
Педагогического Университета

КУЛЬТУРА ПОВЕДЕНИЯ КАК ОДИН ИЗ ВАЖНЫХ АСПЕКТОВ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ

Xülasə. Məqalədə davranış mədəniyyətinin şəxsiyyətin formalaşmasında rolu təhlil edilir. Davranış mədəniyyəti insanın sosial mühitdə qəbul olunmuş etik normalara, mənəvi dəyərlərə və ünsiyyət qaydalarına uyğun davranması ilə xarakterizə olunur. Tədqiqat göstərir ki, davranış mədəniyyətinin formalaşmasında ailə, təhsil sistemi və sosial mühit mühüm rol oynayır. Məqalədə davranış mədəniyyətinin əsas komponentləri, onun sosial münasibətlərə təsiri izah olunur.

Açar sözlər: davranış mədəniyyəti, şəxsiyyətin formalaşması, sosiallaşma, ünsiyyət mədəniyyəti, tərbiyə

Abstract. This article analyzes the role of behavioral culture in personality development. Behavioral culture is characterized by a person's behavior in accordance with the ethical norms, moral values, and rules of communication accepted in the social environment. Research shows that family, the educational system, and the social environment play a significant role in the development of behavioral culture. The article explains the main components of behavioral culture and its impact on social relationships.

Keywords: behavioral culture, personality development, socialization, communication culture, education

Аннотация. В статье анализируется роль поведенческой культуры в формировании личности. Поведенческая культура характеризуется поведением человека в соответствии с этическими нормами, моральными ценностями и правилами общения, принятыми в социальной среде. Исследования показывают, что семья, система образования и социальная среда играют важную роль в формировании поведенческой культуры. В статье объясняются основные компоненты поведенческой культуры и её влияние на социальные отношения.

Ключевые слова: культура поведения, формирование личности, социализация, культура общения, воспитание

Giriş. İnsan cəmiyyət daxilində dünyagörüşü, münasibətləri və davranışı formalaşan sosial varlıqdır. Onun düşüncə tərz, yaşadığı mühitin təsiri altında inkişaf edir. Bu

baxımdan davranış mədəniyyəti şəxsiyyətin formalaşmasında mühüm rol oynayan əsas amillərdən biri hesab olunur. Davranış mədəniyyəti insanın cəmiyyətində özünü necə aparması, başqalarına münasibəti, etik normalara riayət etməsi və sosial qaydalara uyğun davranması ilə xarakterizə olunur.

Davranış mədəniyyəti insan fəaliyyətini tənzimləyən xarici təsirlərlə yanaşı, fərdin daxili imkanlarının qarşılıqlı vəhdətini də özündə birləşdirir. İnsan tərəfindən əxlaqi normalar, etika və estetik mədəniyyətə əsaslanaraq mənimsənilən davranış qaydaları zamanla dəyərli şəxsi keyfiyyətə, yəni yüksək əxlaq və tərbiyə göstəricisinə çevrilir [1, s.130].

S.V. Peterina davranış mədəniyyətini gündəlik həyat prosesində, ünsiyyətdə və müxtəlif fəaliyyət sahələrində cəmiyyət üçün faydalı hesab olunan, sabit xarakter daşıyan davranış formalarının məcmusu kimi səciyyələndirir [2]. V.A. Slastenin isə davranış mədəniyyətini bir neçə əsas komponent vasitəsilə izah edir: ünsiyyət mədəniyyəti, nitq mədəniyyəti, zahiri görünüş mədəniyyəti və gündəlik həyat mədəniyyəti [3, s. 89].

Bu yanaşmaları ümumiləşdirərək belə nəticəyə gəlmək mümkündür ki, davranış mədəniyyəti bir tərəfdən cəmiyyət tərəfindən qəbul olunmuş və normalar, prinsiplər, eləcə də ideallar şəklində ifadə edilən mənəvi tələbləri əks etdirir, digər tərəfdən isə şagirdlərin davranış və fəaliyyətini istiqamətləndirən, tənzimləyən və idarə edən prinsiplərin mənimsənilməsini ifadə edir.

Şagirdlərdə davranış mədəniyyətinin təşəkkülü məsələsi məktəb və ailə tərbiyəsində daim aktual olmuş və bu gün də öz əhəmiyyətini qoruyub saxlayır. Bunun əsas səbəbi ondan ibarətdir ki, həmin sosial institutlar fərdin əsas mədəniyyətinin formalaşmasında mühüm rol oynayır. O.S. Qazmanın fikrincə, təməl mədəniyyət insanın ümumi qabiliyyətlərini, dəyərlərini və keyfiyyətlərini özündə birləşdirən zəruri minimumdur. Bu keyfiyyətlər olmadan nə fərdin cəmiyyətə uyğunlaşması, nə də onun genetik olaraq müəyyən olmuş istedadlarının tam və optimal inkişafı mümkündür.

İnsan cəmiyyətdə sosial bir varlıq olaraq, onun davranışları və münasibətləri ətraf mühitin, ailənin və təhsil sisteminin təsiri ilə formalaşır. Davranış mədəniyyəti şəxsiyyətin

sosial mühitdə qəbul edilən etik normalara, mənəvi dəyərlərə və ünsiyyət qaydalarına uyğun hərəkət etməsi ilə təzahür edir. Bu mədəniyyət yalnız insanların xarici davranışlarını deyil, həm də onların daxili mənəvi keyfiyyətlərini, sosial məsuliyyət hissini və başqalarına münasibətini əks etdirir.

Tədqiqat göstərir ki, davranış mədəniyyəti şəxsiyyətin inkişafında böyük rol oynayır. Ailə mühitindən başlayaraq, məktəb və sosial mühit bu mədəniyyətin formalaşmasında əhəmiyyətli təsir göstərir. İndi isə müasir dövrün çağırışları, xüsusilə texnoloji inkişafın sürətlənməsi, rəqəmsal dünyada etik davranış mədəniyyətini də mühüm məsələyə çevirmişdir. Bu məqalə davranış mədəniyyətinin şəxsiyyətin formalaşmasındakı əhəmiyyətini və inkişafını araşdırmaq məqsədini güdür. Davranış mədəniyyəti insanın sosial davranışlarının sisteməlik şəkildə təşkil olunması və müəyyən sosial normalara uyğunlaşmasıdır. Pedaqogika və psixologiya sahəsində bu anlayış, fərdin cəmiyyətdə qəbul edilən etik qaydalara uyğun olaraq davranması kimi izah edilir [1].

Davranış mədəniyyətinin mahiyyətini aşağıdakı əsas xüsusiyyətlər təşkil edir:

- **Etik davranış normaları:** Cəmiyyətin qəbul etdiyi etik prinsiplər və qaydalardır.

- **Ünsiyyət mədəniyyəti:** İnsanların bir-biri ilə ünsiyyət qurarkən nəzakətli olmasıdır.

- **Empatiya və tolerantlıq:** Başqalarının fikrinə hörmət etmək və onları anlamaq qabiliyyətidir.

- **Məsuliyyət və intizam:** Cəmiyyətdə fərdin üzərinə düşən vəzifələri yerinə yetirməsi və qaydalara riayət etməsidir.

- **Tolerantlıq və empatiya** başqalarının hüquq və fikirlərinə hörmətlə yanaşma qabiliyyətidir.

Davranış mədəniyyəti insanın cəmiyyət daxilində etik normalara uyğun davranması, başqaları ilə münasibətlərdə hörmət və məsuliyyət nümayiş etdirməsi ilə xarakterizə olunur. Müasir cəmiyyətdə sosial münasibətlərin inkişafı insanların davranış mədəniyyətinə daha yüksək tələblər qoyur. İnsanların bir-biri ilə münasibətlərində qarşılıqlı hörmət, tolerantlıq və etik davranış prinsiplərinə riayət etməsi cəmiyyətin harmonik inkişafı üçün zəruridir. Bu baxımdan davranış mədəniyyətinin formalaşdırılması şəxsiyyətin inkişafında

mühüm tərbiyəvi və sosial əhəmiyyət daşıyır. Davranış mədəniyyəti insanın sosial mühitdə qəbul edilmiş davranış qaydalarına uyğun hərəkət etməsini ifadə edən sosial-mənəvi kateqoriyadır. Tədqiqatçılar davranış mədəniyyətini insanın etik dəyərlərə əsaslanan davranış sistemi kimi xarakterizə edirlər.

Davranış mədəniyyəti insanın sosiallaşma prosesində formalaşır. Sosiallaşma dedikdə, fərdin cəmiyyətin dəyərlərini, normalarını və davranış qaydalarını mənimsəməsi başa düşülür. Bu proses ilk növbədə ailədə başlayır. Ailə insanın ilkin sosial mühiti kimi onun davranış modelinin formalaşmasına birbaşa təsir göstərir. Uşaqlar valideynlərin davranışını müşahidə edərək onlardan müxtəlif sosial davranış formalarını öyrənirlər. Məsələn, ailədə böyüklərə hörmətlə yanaşmaq, danışıq zamanı nəzakətli ifadələrdən istifadə etmək, başqalarının fikrini dinləmək kimi davranış nümunələri uşağın gələcək sosial münasibətlərində mühüm rol oynayır.

M.C.İsmayılova və R.F.Rəsulovanın fikrincə, aqressiv davranışın vaxtında qarşısının alınamaması uşaqların akademik göstəricilərinə, sosial münasibətlərinə və ümumi psixoloji rifahına mənfi təsir göstərir. Zaman keçdikcə bu davranışlar qalıcı xarakter ala, uşağın gələcəkdə sosial adaptasiyasını çətinləşdirə bilər. Buna görə də, problemin erkən aşkarlanması ilə yanaşı dəqiq psixoloji müdaxilənin olması vacibdir [1, s.46].

Şəxsiyyətin formalaşmasında ailə ilkin və ən mühüm sosial institutlardan biridir. Uşaq ilk davranış nümunələrini məhz ailə mühitində əldə edir. Psixoloqların fikrincə, uşağın sosial davranış modeli əsasən valideynlərin davranışını müşahidə və təqlid etmə yolu ilə formalaşır [2]. Əgər valideynlər öz davranışlarında etik normalara riayət edirlərsə, bu, uşağın şəxsiyyətinin formalaşmasına müsbət təsir göstərir. Məsələn, ailədə qarşılıqlı hörmət və nəzakət mühiti hökm sürürsə, uşaq da bu davranış modelini mənimsəyir. Əksinə, aqressiv və konfliktli mühit uşağın davranışında mənfi xüsusiyyətlərin yaranmasına səbəb ola bilər. Buna görə də ailə tərbiyəsi davranış mədəniyyətinin formalaşmasının əsas mərhələsi hesab edilir.

Tədqiqat göstərir ki, davranış mədəniyyəti yalnız fərdi xüsusiyyət deyil, həm də cəmiyyətin ümumi inkişaf səviyyəsini əks etdirən mühüm

sosial göstəricidir [2]. Davranış mədəniyyətinin inkişafı şəxsiyyətin sosial münasibətlərdə uğurlu fəaliyyət göstərməsinə və sağlam cəmiyyətin formalaşmasına səbəb olur.

Ailə şəxsiyyətin ilk sosial mühiti olduğuna görə, burada uşaqların davranış mədəniyyəti formalaşır. Ailə mühitində verilən tərbiyə uşağın gələcəkdə sosial münasibətlərini, etik normalara riayət etməsini və başqalarına münasibətini müəyyən edir. Valideynlərin özləri davranışlarında nə qədər etik və nəzakətli olsalar, uşaqlar da o qədər bu davranışları təqlid edir və özlərinin sosial bacarıqlarını inkişaf etdirirlər [3].

Ailə mühitində baş verən davranış nümunələri uşaq üçün ilk sosial təcrübə hesab olunur. Məsələn, valideynlərin öz arasında qarşılıqlı hörmətli münasibəti, başqalarına qarşı nəzakətli olmaları uşaqlara şəxsiyyətin formalaşması üçün müsbət təsir edir. Əksinə, valideynlər arasında davamlı münaqişələr və mənfi davranışlar uşağın gələcəkdə də uyğun davranış modelləri qurmasına mane ola bilər. Şəxsiyyətin inkişafında məktəbin və müəllimlərin də rolu böyükdür. Məktəb yalnız bilik verən bir müəssisə deyil, həm də şagirdlərdə etik dəyərlərin, ünsiyyət mədəniyyətinin və sosial məsuliyyət hissinin formalaşdırıldığı mühüm tərbiyə mühitidir. Müəllimlərin nümunəvi davranışı, şagirdlər arasında qarşılıqlı hörmət və əməkdaşlıq mühiti davranış mədəniyyətinin inkişafına şərait yaradır. Davranış mədəniyyəti insanın cəmiyyətlə münasibətlərində də özünü aydın şəkildə göstərir. Nəzakətli ünsiyyət, başqalarının fikrinə hörmətlə yanaşmaq, qaydalara riayət etmək və məsuliyyətli olmaq yüksək davranış mədəniyyətinin göstəriciləridir. Belə keyfiyyətlərə malik insanlar cəmiyyətin inkişafına müsbət təsir göstərir və sağlam sosial münasibətlərin formalaşmasına kömək edir.

Davranış mədəniyyətinin mühüm elementlərindən biri də ünsiyyət mədəniyyətidir. Ünsiyyət mədəniyyəti insanların bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqə zamanı etik normalara riayət etməsi, qarşı tərəfə hörmətlə yanaşması və konstruktiv dialoq qurması ilə xarakterizə olunur. Məsələn, ictimai yerlərdə yüksək səsle danışmaq, başqalarının şəxsi məkanına hörmət etmək, mübahisəli məsələlərdə emosional deyil, rəssional yanaşma nümayiş etdirmək yüksək ünsiyyət mədəniyyətinin göstəricilərindəndir.

Məktəblilərdə davranış mədəniyyətinin formalaşdırılması prosesinin uğurlu olması böyük ölçüdə müəllimin şagirdlərin yaş xüsusiyyətlərini və fərdi psixoloji xüsusiyyətlərini nə dərəcədə yaxşı bilməsindən asılıdır. Məsələn, ibtidai sinif şagirdlərinin həyat və sosial təcrübəsinin məhdud olduğu məlumdur. Buna görə də onlarda şüurlu bacarıq və vərdişlərin məqsədyönlü şəkildə formalaşdırılması xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu mərhələdə tərbiyənin əsas üsullarından biri şagirdlərə mədəni davranış qaydalarının öyrədilməsi və həmin qaydaların arxasında duran əxlaqi normaların izah edilməsidir. Eyni zamanda mühüm əhəmiyyət daşıyan digər metod məşq və təkrarlama üsuludur. Müəllim bu üsulu uşaqların gündəlik fəaliyyətinə daxil edir və sistemli məşğələlər zamanı ondan istifadə edir. Bu məşqlərin məzmunu və təşkili tətbiq olunan davranış qaydasının xüsusiyyətindən asılı olaraq dəyişə bilər. Məsələn, müəllim müəyyən situasiyalarda düzgün davranış nümunəsini göstərən dərslər təşkil edə bilər: dostu qonaq çağırmağın qaydası, süfrə arxasında davranış, nəzakət normalarına riayət etmək və s. Belə hallarda oyun metodundan geniş istifadə olunur. Oyun vasitəsilə müxtəlif həyat situasiyaları modelləşdirilir, şagirdlər fərqli sosial rolları canlandırır və bu prosesdə müxtəlif davranış qaydalarını və sosial normaları daha asan mənimsəyirlər. Mədəni davranış qaydaları izah edilərkən uşaqların diqqətinin onların hərəkətlərinin səbəblərinə və bu hərəkətlərin digər insanlar üçün yarada biləcəyi nəticələrə yönəldilməsi mühüm əhəmiyyət daşıyır. Bu yanaşma sayəsində davranış qaydaları uşaqlar üçün təsadüfi və əsassız tələb kimi deyil, məntiqi və anlaşılan bir zərurət kimi qəbul olunur.

Təhsil müəssisələri, xüsusilə məktəb, davranış mədəniyyətinin formalaşmasında əhəmiyyətli rol oynayır. Məktəb yalnız bilik verən bir yer deyil, həm də şagirdlərin mənəvi və sosial tərbiyə alması üçün mühüm məkandır. Müəllimlər sinifdəki davranışları və ünsiyyət tərzləri ilə şagirdlərə nümunə olurlar [4]. Məktəbdə etik davranışın tələbləri yalnız dərslər mühtində deyil, həmçinin məktəbdəki digər sosial fəaliyyətlərdə də özünü göstərir. Şagirdlərə qarşılıqlı hörmətin aşılması, kollektiv fəaliyyətlərdə iştirakın təşviq edilməsi və

məsuliyyətli davranışlar davranış mədəniyyətinin inkişafını təmin edir. Müəllimin şəxsi nümunəsi şagirdlərin davranış modellərini formalaşdırır və onların gələcək sosial münasibətlərində uğurlu olmasına kömək edir [5].

Müasir dövrün ən vacib xüsusiyyətlərindən biri rəqəmsal texnologiyaların inkişafıdır. İnternet və sosial şəbəkələr insanların bir-biri ilə ünsiyyət qurmasına böyük imkanlar yaradır. Lakin bu mühitdə də davranış mədəniyyəti və etik qaydalara riayət etmək xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. İnternet mühitində davranış mədəniyyəti, xüsusilə sosial şəbəkələrdə təhqiramiz ifadələrdən istifadə etməmək, başqalarının şəxsi məkanına hörmətlə yanaşmaq və yanlış məlumat yaymamaqdır.

Kiçik yaşlı məktəblilərdən fərqli olaraq, yeniyetmələrdə özünü təsdiq etmək meylli, cəsarət göstərmək istəyi, həmçinin davranışda müəyyən dərəcədə nihilizm və mövcud normalara qarşı laqeyd münasibət müşahidə olunur. Bununla yanaşı, yeniyetmələr cəmiyyətdə mədəni davranışın rolunu və əhəmiyyətini dərk edir, etik davranış normalarına riayət etməyə daxilən hazır olurlar. Lakin onlar bu qaydaları gündəlik həyatlarında, həmyaşıdları və böyüklərlə ünsiyyət və qarşılıqlı münasibətlərdə – hər zaman tətbiq edə bilmirlər.

Yeniyetməlik dövründə tərbiyə prosesində nəsihət vermək, danlamaq və ya tez-tez irad bildirmək səmərəli üsul sayılmır. Belə yanaşmalar əksər hallarda onların gizli, bəzən isə açıq şəkildə intizam tələblərinə qarşı müqavimət göstərməsinə səbəb ola bilər. Yeniyetmələrin davranışının formalaşmasında ictimai rəy mühüm rol oynayır. Bu yaş dövründə şagirdlər öz hərəkətlərinin həmyaşıdları və ya daxil olduqları qrup tərəfindən necə qiymətləndirilməsinə qarşı olduqca həssas olurlar. Buna görə də şagirdlərin mədəni davranış qaydalarına əməl etməsi məsələsinin ictimai qiymətləndirmə meyarlarına daxil edilməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir [6]. Şagirdlər artıq mənəvi münasibətlər sahəsində müəyyən təcrübə qazanmış olurlar və həm öz davranışlarını, həm də ətrafdakı insanların davranışlarını daha obyektiv qiymətləndirmək qabiliyyətinə malikdirlər.

Bu dövrdə İ. S. Maryenkonun qeyd etdiyi kimi, insanın özünü dərk etməyə, şəxsiyyətini və davranışını tənqidi şəkildə qiymətləndirmə-

yə, həmçinin idealını yenidən nəzərdən keçirərək onu daha yüksək mənəvi baxımdan anlamağa ehtiyacı yaranır. Özünüdərk səviyyəsinin artması, insanın həyatda tutduğu mövqeni və imkanlarını müəyyənləşdirmək istəyi, xarakter xüsusiyyətlərini, vərdislərini və davranışını tənqidi təhlil etməyə yönəlməsi davranış mədəniyyətinin inkişafı üzərində işləmək üçün əlverişli şərait yaradır.

Orta məktəb şagirdləri özünüinkişaf və şəxsi təkmilləşdirməyə daha böyük maraq göstərirlər. Bu prosesin əsasını ehtiyaclar və motivlər təşkil edir, yəni sistemli və aktiv şəkildə özünüinkişafı təmin edən mürəkkəb və şüurlu daxili istəklər [7]. Şagirdlərdə öz üzərində işləmək və həm daxili, həm də xarici davranış mədəniyyətini inkişaf etdirmək ehtiyacı öz-özünə yaranmır, bu, yalnız müəllimlərin məqsədyönlü və davamlı səyləri nəticəsində formalaşır. Şəxsiyyətin davranış mədəniyyətini inkişaf etdirmək üçün özünütəkmilləşdirmə proseslərinə xüsusi önəm verilməlidir. Davranış mədəniyyəti yalnız fərdi xüsusiyyət deyil, həm də cəmiyyətin ümumi inkişaf səviyyəsini əks etdirən mühüm sosial göstəricidir. Yüksək davranış mədəniyyətinə malik olan insanlar cəmiyyət daxilində sağlam sosial münasibətlərin formalaşmasına və ictimai harmoniyanın qorunmasına töhfə verirlər. Əksinə, etik normalara riayət edilmədiyi hallarda sosial münasibətlərdə gərginlik, anlaşılmazlıq və konfliktlər meydana çıxı bilər.

Nəticə. Bir sözlə demək olar ki, davranış mədəniyyəti şəxsiyyətin formalaşmasında əsas rol oynayan mühüm amillərdən biridir. Ailə, məktəb və cəmiyyətin təsiri nəticəsində forma-

laşan bu mədəniyyət insanın sosial münasibətlərdə uğurlu fəaliyyət göstərməsinə şərait yaradır. Bu mədəniyyət şəxsiyyətin formalaşmasının ayrılmaz hissəsidir. Ailə, təhsil müəssisələri və sosial mühit davranış mədəniyyətinin inkişafına birgə təsir göstərir. Yüksək davranış mədəniyyətinə malik olan insanlar cəmiyyətin sosial və mənəvi inkişafına mühüm töhfə verirlər.

Problemın aktuallığı. Müasir qloballaşan və sürətlə dəyişən cəmiyyətdə informasiya texnologiyalarının inkişafı, müxtəlif mədəniyyətlərin qarşılıqlı təsiri və sosial şəbəkələrin geniş yayılması şəraitində davranış mədəniyyəti daha aktual məsələyə çevrilmişdir. Şəxsiyyətin formalaşması prosesində davranış normalarının mənimsənilməsi onun cəmiyyətə inteqrasiyasını, sosial uyğunlaşmasını və ünsiyyət bacarıqlarını müəyyən edir. Bu baxımdan davranış mədəniyyətinin şəxsiyyətin təşəkkülündə rolu müasir dövrdə xüsusi aktuallıq daşıyır.

Problemın elmi yeniliyi davranış mədəniyyətinin şəxsiyyətin inkişafına təsirinin kompleks şəkildə təhlil edilməsindədir. Məqalədə davranış mədəniyyəti yalnız etik norma kimi deyil, həm də psixoloji, pedaqoji və sosial aspektlərin vəhdətində araşdırılır. Eyni zamanda müasir dövrün tələblərinə uyğun olaraq rəqəmsal mühitdə davranış mədəniyyəti məsələsinə də diqqət yetirilir. Bu yanaşma mövzunun daha geniş və müasir kontekstdə izahına imkan yaradır.

Problemın praktik əhəmiyyəti. Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, əldə olunan nəticələr təhsil müəssisələrində, ailədə və sosial mühitdə şəxsiyyətin formalaşdırılması prosesində istifadə oluna bilər. Davranış mədəniyyətinin inkişafı üzrə tövsiyələr müəllimlər, valideynlər və tərbiyəçilər üçün metodik əsas rolunu oynaya bilər.

Ədəbiyyat

1. İsmayılova M.C., Rəsulova R.F. Kiçik yaşlı məktəblilərdə aqressiv davranışların qarşısını almaq üçün psixoloji dəstək mexanizmləri. İSN 2409-0859. DOI: 10.69682. Sosial və humanitar elmlərin müair problemləri. Elmi əsərlər toplusu. Buraxılış № 43, III hissə. –Bakı: –2025. –s.45-49.
2. Петерина С.В. Воспитание культуры поведения у детей дошкольного
3. возраста: Кн. для воспитателя детского сада / С.В. Петерина –М.: Просвещение, –1996. –96 с.
4. Сластенин В. А. Педагогика. –М.: Издательский центр «Академия», –2002. –576 с.
5. Детство: Примерная образовательная программа дошкольного образова- ния / Т.И. Бабаева, А.Г. Гогоберидзе, О.В. Солнцева и др.СПб.:ООО Из- во «ДЕТСТВО-ПРЕСС», –2014. –1000 с.
6. Крысько В. Г. Психология и педагогика. Вопросы - ответы. Структурные схемы. –М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, –2001. –368 с.
7. Дурнева Т.В. Педагогические условия формирования культуры поведения младших школьников во внеурочной деятельности / Т.В. Дурнева. Текст : электронный // Поволжский педагогический поиск. –2017. № 2. –С. 44-48.

8. Яковлева Е. В. Особенности организации внеурочной деятельности по формированию культуры безопасного социального поведения у младших школьников // Современные проблемы науки и образования. –2018. №2. –С. 165-173.
9. Däschle J, Hofmann C, Wernicke J, Ziegenhain U, Montag C and Kiefer M. (2023) The relationship between parenting behavior and the personality of kindergarten children. *Front. Psychol.* 4:1048391. doi:10.3389 /fpsyg.2023. 1048391
10. Taylor, B. A., & DeQuinzio, J. A. (2012). Observational learning and children with autism. *Behavior Modification*. 36(3), -341–360. <https://doi.org/10.1177/0145445512443981>
11. Martinsone, B., Supe, I., Stokenberga, I., Damberga, I., Cefai, C., Camilleri, L., ... & Grazzani, I. (2022). Social emotional competence, learning outcomes, emotionnal and behavioral difficulties of preschool children: Parent and teacher evaluations. Volume 12-2021. <https://doi.org/10.3389 /fpsyg.2021.760782>.

Redaksiyaya daxil olub: 02.07.2026